

**המוסד לביטוח לאומי
מנהל המחקר והתכנון**

7 דצמבר 2015
כה' כסלו תשע"ו

השפעת חוק דמי מזונות למצב הכלכלי של משפחות חד-הוריות

מאת

אסתר טולדנו

אישה שבידה פסק דין למזונות הניתן בידי בית משפט או בית דין מוסמך, זכאית לקצבת דמי מזונות מהמוסד לביטוח לאומי, בכפוף למבחן הכנסות. קצבת דמי מזונות אינה גמלה ביטוחית. תשלומי דמי מזונות ממומנים בחלקם באמצעות התקבולים שהמוסד מצליח לגבות מהחייבים והיתר ממומן על ידי האוצר. בשנה האחרונה, כ-17 אלף נשים קבלו דמי מזונות, מדי חודש. תשלום דמי מזונות הממוצע לחודש עומד על כ-20% מהשכר הממוצע במשק, שהם כ-2,000 ש"ח.

במסמך זה אמדנו את השפעת הגמלה לדמי מזונות על המצב הכלכלי של המשפחה. לשם כך השווינו את המצב הכלכלי של המשפחה לפני הגירושין לזה שלאחר מכן, הן מצד האם והן מצד האב החייב בדמי מזונות. האוכלוסייה הנבחנת הן נשים עם ילדים שהתגרשו בשנים 2005-2011 וקבלו דמי מזונות בשנת 2013, ובני זוגן. התכונות הדמוגרפיות והכלכליות של אוכלוסייה זו נלקחו מהדטא פנל עבור השנים 2000 עד 2013.

תעסוקה ושכר של האמהות

בשנת 2013 קבלו דמי מזונות מהביטוח הלאומי 4,852 נשים שהתגרשו בין השנים 2005 - 2011, 60% מהן עבדו כשהיו נשואות. שיעור זה עלה במעט - לכ-64% לאחר הגירושין (לוח 1).

לוח 1: תעסוקת נשים שקבלו דמי מזונות לפני ואחרי הגירושין

תעסוקה לאחר גירושין		סה"כ	תעסוקה לאחר גירושין		סה"כ	תעסוקה לאחר גירושין		סה"כ	תעסוקה לפני הגירושין
עבדו	לא עבדו		עבדו	לא עבדו		עבדו	לא עבדו		
64.3	35.7	100.0	100.0	100.0	100.0	3,120	1,732	4,852	סה"כ
43.2	56.8	100.0	26.8	63.6	40.0	837	1,102	1,939	לא עבדו
78.4	21.6	100.0	73.2	36.4	60.0	2,283	630	2,913	עבדו

למרות העלייה בשיעור התעסוקה של נשים גרושות שקבלו דמי מזונות, עדין שיעור זה נמוך בהשוואה לשיעור התעסוקה של נשים גרושות שלא מקבלות דמי מזונות מהביטוח הלאומי: שיעור תעסוקתן עומד על כ-85%.

לפי רמת הכנסתן מעבודה (עצמאית ו/או שכירה), רוב רובן של הנשים שקיבלו דמי מזונות מהביטוח הלאומי, השתייכו לחמישון התחתון של התפלגות ההכנסות של כלל העובדים במשק, שכן ההכנסה הממוצעת של נשים שעבדו לאחר הגירושין עמדה על 2,720 ש"ח (במחירי 2013) ואף ירדה לעומת הכנסתן לפני הגירושין (לוח 2).

נשים שהתחילו לעבוד רק לאחר הגירושין השתכרו אף פחות- כ-2,200 ש"ח. נשים אלה כנראה עבדו במשרות חלקיות, שכן טיפול הילדים מוטל עליהן. (במאגרי הנתונים בארץ אין מידע על היקף משרות לכן זו רק השערה). בין הנשים שעבדו הן לפני הגירושין והן לאחר מכן, כ-46% שיפרו את הכנסתם מעבודה אך עדין שכרם נמוך משכר המינימום (לוח 3).

לוח 2: השכר הממוצע של הנשים שעבדו לפני הגירושין רמת

שכר ממוצע לאחר גירושין	שכר ממוצע לפני הגירושין	
2,721	3,191	סך הכל
2,176	.	לא עבדו לפני הגירושין
2,920	3,191	עבדו לפני הגירושין

לוח 3: מספר הנשים שעבדו לפני ואחרי הגירושין לפי שינוי ברמת השכר

אחוזים	מספרים מוחלטים	
100.0	2,283	סך הכל
53.3	1,217	לא שיפרו שכרם לאחר הגירושין
46.7	1,066	שיפרו שכרם לאחר הגירושין

תעסוקה ושכר של האבות

בדומה לשיעור התעסוקה של הגברים בגיל העבודה, 73.5% מהאבות עבדו לפני הגירושין. שיעור התעסוקה ירד ל-66% לאחר הגירושין, לפי הרישום בקובץ השכר. כ-58% עבדו גם לפני וגם לאחר הגירושין (לוח 4).

הכנסתם מעבודה גבוהה כמובן מהכנסת נשותיהם אך נמוכה בהרבה מהשכר הממוצע במשק (לוח 5). כמחציתם שיפרו את שכרם לאחר הגירושין אך עדין רוב רובם נשארו בשני החמישונים הנמוכים.

לוח 4: תעסוקת הגברים לפני ואחר הגירושין

תעסוקה לאחר גירושין		סה"כ	תעסוקה לאחר גירושין		סה"כ	תעסוקה לאחר גירושין		סה"כ	תעסוקה לפני הגירושין
עבדו	לא עבדו		עבדו	לא עבדו		עבדו	לא עבדו		
65.9	34.1	100.0	100.0	100.0	100.0	3,198	1,654	4,852	סה"כ
31.0	69.0	100.0	12.4	53.6	26.5	398	887	1,285	לא עבדו
78.5	21.5	100.0	87.6	46.4	73.5	2,800	767	3,567	עבדו

לוח 5: השכר הממוצע של החייבים שעבדו לפני הגירושין

שכר ממוצע לאחר גירושין	שכר ממוצע לפני הגירושין	
5,661	5,999	סך הכל
4,115	.	לא עבדו לפני הגירושין
5,881	5,999	עבדו לפני הגירושין

לוח 6: מספר החייבים שעבדו לפני ואחרי הגירושין לפי שינוי ברמת השכר

אחוזים	מספרים מוחלטים	
100.0	2,800	סך הכל
50.5	1,415	לא שיפרו שכרם לאחר הגירושין
49.5	1,385	שיפרו שכרם לאחר הגירושין

השפעת תשלום דמי מזונות על הכנסה לנפש תקנית

לפי הרכב משפחה שהיה בתקופה הנדונה (כולל שני הורים או הורה אחד וילדים בגילאים עד 18), ההכנסה מעבודה הממוצעת לנפש תקנית למשפחה לפני הגירושין היתה 1,476 ש"ח. היא ירדה ירידה חדה - ל- 569 ש"ח - למשפחת האם עם ילדים, לאחר הגירושין. התשלום לדמי מזונות הביא לשיפור של המצב הכלכלי העגום של האם וילדיה אך עדין מצבם הכלכלי הורע לעומת מצבם לפני הגירושין (לוח 7).

לוח 7: הכנסה לנפש תקנית במשפחות גרושות לפני ואחר הגירושין

ממוצע	חציון	
1,476	1,199	הכנסה מעבודה לנפש תקנית, לפני גירושין
569	230	הכנסה מעבודה לנפש תקנית, לאחר גירושין
1,289	1,099	הכנסה מעבודה ודמי מזונות לנפש תקנית, לאחר גירושין

לסיכום, משפחות חד הוריות המקבלות דמי מזונות מהביטוח לאומי חיו לפני הגירושין מתחת לקו העוני, זאת בהנחה שההכנסה מעבודה ומקצבת מזונות משקפת את הכנסותיהן של משפחות אלה. מצבם הורע עוד יותר לאחר הגירושין. דמי מזונות הם נקודת אור בקצה המנהרה אך עדין הן עמוק מתחת לקו העוני.